



LESBRIEF

De lessuggesties in deze lesbrief zijn bedoeld om aan de slag te gaan met opdrachten rond het verhaal van *Katvis*. Deze zijn met name geschikt voor onderbouwleerlingen van de havo en het vwo. De lessen sluiten goed aan bij het mentoruur en het vak Nederlands.

ONDERBOUW
HAVO
VWO



Op school maakt Ate lastig vrienden. Gelukkig heeft hij online wel een goede vriend: Baptiste. Baptiste is illegaal en woont in België, maar omdat hij dezelfde YouTube-video's kijkt als Ate hebben de twee genoeg gespreksstof. Tot Baptiste stuurt dat hij uit geldnood zijn telefoon moet verkopen en niet langer met Ate kan appen. Ate bedenkt meteen een plan: hij stelt voor om stiekem naar Brussel af te reizen, zodat hij Baptiste zijn oude Samsung kan geven. Voordat Ate bij de afgesproken plek is, wordt hij aangesproken door een meisje dat beweert dat zij Baptiste is en dat Ate gezocht wordt door Brusselse gangsters. Ze stelt hem een deal voor: als hij haar meeneemt naar Nederland, helpt zij hem te vluchten uit Brussel. Maar kan Ate haar vertrouwen?

Auteur: Tjibbe Veldkamp

ISBN: 9789021414317

Uitgeverij: Em. Querido's Uitgeverij / Singel Uitgeverijen, Amsterdam 2018



OVER TJIBBE VELDkamp

Tjibbe Veldkamp (1962) schrijft prentenboeken, verhalen voor jonge kinderen en jeugdromans. Meerdere van zijn boeken zijn bekroond met de Zilveren Griffel en uitgegeven in andere landen. Voor jongeren schreef hij boeken als *Tiffany Dop* (Zilveren Griffel), *De Love bus* en *Katvis*.

Deze laatste titel staat in 2021 centraal tijdens Nederland Leest Junior, waarbij lezers worden uitgedaagd om in de maand november allemaal hetzelfde boek te lezen en daarover in gesprek te gaan. Deze lesbrief geeft daar handvatten voor.

ONTWIKKELINGSGBIED:

- mediawijsheid
- studievoordigheden

NODIG:

- werkblad *Maak een mediawijsheid-quiz* (geprint, één per klas)

DUUR OPDRACHT:

- 2 x 20 minuten
- + huiswerkopdracht

**IN GROEPJES
EN KLASSIKAAL**

Ate wordt in *Katvis* online misleid. Zou dat de leerlingen ook kunnen overkomen? Of zouden zij eerder doorhebben dat er iets niet klopt, als ze in Ate's schoenen zouden staan? Om te voorkomen dat je online wordt misleid of opgelicht, is het handig om meer te weten te komen over katvissen en hoe (internet)criminelen te werk gaan. Daarom mogen leerlingen zich gaan verdiepen in deze online onderwerpen en daarna maken ze met elkaar vragen voor een mediaquiz die jullie met de klas kunnen gaan doen.

Verdeel de klas in groepjes van drie. Laat ieder groepje een kaartje trekken van het werkblad *Maak de mediawijsheid-quiz*. Per groepje gaan ze aan de slag. De leerlingen praten eerst over het onderwerp om te ontdekken welke voorkennis ze al hebben en ze schrijven op wat ze al weten. Daarna ga ze op zoek naar extra informatie over hun onderwerp, bijvoorbeeld via een veilige zoekmachine of via de website **mediawijsheid.nl**.

Als ze meer weten over hun onderwerp, maken ze individueel de (huiswerk)opdracht om over het onderwerp een vraag te bedenken voor hun klasgenoten. Ze zoeken dus in het groepje, maar de vragen maken ze individueel. De vorm van de vraag is waar/niet waar. Behalve de vraag schrijven ze ook op wat het goede antwoord is en waarom. Voor de duidelijkheid kun je een voorbeeldvraag geven.

VOORBEELDVRAAG

Als je twijfelt of iemand online echt is wie hij zegt dat hij is, kun je het beste met hem afspreken. Waar of niet waar?

Antwoord: Dat is niet waar, je kunt het beste met een foto-zoekmachine zoeken of de foto met de naam van de persoon op meerdere plekken voorkomt. Ook kun je kijken of er nog meer foto's van die persoon te vinden zijn, of zijn profiel veel vrienden heeft en of hij getagd is in die foto's. Is dat niet zo, dan is dit profiel waarschijnlijk nep.

Heeft iedereen een vraag bedacht en ingeleverd? Voeg ze allemaal samen en maak er een quiz van die je met de klas speelt. Wie heeft de meeste vragen goed en wint de quiz?

ONTWIKKELINGSGBIED:

- mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid

NODIG:

- werkblad *Ik heb nog nooit...* (geprint, voor elke leerling één)
- digibordafbeeldingen:
 - 5 gouden tips van een journalist
 - 5 gouden tips van Tjibbe Veldkamp

DUUR OPDRACHT:

- 1 lesuur
- + huiswerkopdracht

IN DUO'S EN KLASSIKAAL NA TE BESPREKEN

Het verhaal dat Tjibbe Veldkamp schreef is verzonnen, maar het onderwerp *catfishing* is dat niet. Schrijvers gebruiken vaak onderwerpen die waargebeurd zijn en kneden dat tot een fictief verhaal met een spanningsboog.

Bij deze opdracht gaan leerlingen ook een waargebeurd verhaal fictionaliseren. Daarvoor interviewen ze elkaar over onderwerpen die in *Katvis* aan bod komen.

Laat de leerlingen duo's maken en deel het werkblad *Ik heb nog nooit...* uit. Op dit werkblad staan stellingen die de leerlingen aan elkaar voorleggen. Elke stelling begint met 'Ik ben nog nooit' of 'Ik heb nog nooit'. Als een leerling iets wel gedaan heeft, kan zijn partner daarop doorvragen, want daar zit waarschijnlijk een verhaal in. Bespreek voordat de leerlingen aan de slag gaan de *5 gouden tips van een journalist*. Laat ze op het digibord zien en neem ze een voor een door.



5 GOUDEN TIPS VAN EEN JOURNALIST

1. Stel open vragen. Een open vraag begint meestal met een van **de 5 W's**: **wie**, **wat waar**, **waarom** en **wanneer**. **De 2 H's**: **hoe** en **hoeveel** komen vaak ook goed van pas.
2. Durf **stiltes** te laten vallen. Dat geeft degene die je interviewt tijd om goed over een vraag na te denken, wat vaak mooie verhalen of uitspraken oplevert.
3. **Luister goed** naar de ander. Als je dat doet, hoef je vaak niet na te denken over de volgende vraag. Die komt vanzelf.
4. Stel duidelijke vragen en **één vraag tegelijk**.
5. Maak goede **aantekeningen** die je na het gesprek nog kunt ontcijferen, of neem het gesprek op. **Let op:** voor dat laatste moet je wel **toestemming** vragen van degene die je interviewt!

Geef de leerlingen twee keer een kwartier de tijd om elkaar te interviewen. Als ze klaar zijn, dan gebruiken ze hun aantekeningen of audio-opname om een fictieverhaal te schrijven. Laat ze net als bij *Katvis* proberen een spanningsboog in hun verhaal te brengen. Neem de *5 gouden tips van Tjibbe Veldkamp* door om ze op weg te helpen.



5 GOUDEN TIPS VAN TJIBBE VELDKAMP

1. Zuig je lezer meteen het verhaal in met een **openingszin** die de lezer nieuwsgierig maakt.
2. Probeer je lezer te **verrassen**. Bijvoorbeeld door je hoofdpersoon dingen te laten doen die je zelf nooit zou doen.
3. Zorg voor **cliffhangers** in je verhaal. Er gebeurt iets spannends en de lezer kan alleen ontdekken hoe het afloopt als hij doorleest...
4. Geef je plot niet te snel weg. Dat doe je door informatie achter te houden. Zie je verhaal als een **puzzel** waar je je lezer steeds een stukje van geeft totdat de puzzel compleet is.
5. Zorg dat je hoofdpersoon met dilemma's te maken krijgt die **herkenbaar** zijn. Dat zet de lezer aan het denken: wat zou ik doen in deze situatie? Daarna leest hij door om te ontdekken wat de hoofdpersoon doet!

Krijgen de leerlingen hun verhaal niet af tijdens de les?

Geef deze dan mee als huiswerkopdracht.

Laat ze hun verhaal inleveren en pik er een aantal uit die de leerlingen een volgende les voorlezen aan de klas.

Maak er eventueel een waar/niet-waar-quiz van om te ontdekken welke delen uit het fictieve verhaal echt gebeurd zijn en welke verzonnen.

ONTWIKKELINGSGBIED:

- burgerschap
- sociale vaardigheden
- mediawijsheid

NODIG:

- werkblad *De Laat jij je katvissen?-test* (geprint, voor elke leerling één)

DUUR OPDRACHT:

- 10 tot 15 minuten (invullen test)
- 10 minuten voor de nabespreking

**INDIVIDUEEL
EN KLASSIKAAL**

In het boek *Katvis* heeft Ate een beste vriend met wie hij veel appt. Hij heeft 'm nog nooit in het echt ontmoet. Als Ate hem op een dag gaat opzoeken in Brussel komt hij erachter dat zijn vriend niet de persoon is wie hij zei dat hij was. Ate is 'gekatvist', oftewel: bedrogen of voor de gek gehouden.

Hebben de leerlingen zoiets weleens meegeemaakt en kunnen ze zich voorstellen dat je zo wordt misleid? Deel de test uit en vraag of leerlingen de vragen willen beantwoorden, de punten optellen en de uitslag lezen. Als iedereen klaar is, kun je de onderwerpen en uitslagen met elkaar doornemen in de klas.

Leg voor je dit klassikale gesprek voert eerst nog even uit dat een katvis dus iemand is die zich online anders voordoet dan wie hij/zij in werkelijkheid is. Katvissen gebruiken een verzonnen of gestolen identiteit.

Vragen om te stellen aan de leerlingen:

- Waarom doen katvissen zich als iemand anders voor?
- Hoe denken leerlingen dat ze een katvis kunnen ontmaskeren?
- Hoe beveiligen leerlingen hun accounts in webshops waar ze graag spullen bestellen?
- Denken ze weleens na over de mogelijkheid dat mensen ook in apps of websites kunnen inbreken?
- Hoe erg vinden leerlingen het als anderen meekijken in hun telefoons?
- Wat doen ze om de toegang te beveiligen?
- Hebben leerlingen zelf weleens een nepprofiel of een anoniem account aangemaakt op social media? Zo ja, waarom deden ze dat en was dat moeilijk?

COLOFON

Deze lesbrieff is een uitgave van Em. Querido's Uitgeverij/Singel Uitgeverijen
Redactie Firma Fluks
Vormgeving Marjolein Ruiters

Vaker dit soort lesmateriaal ontvangen?

Ga naar www.naarschoolmetquerido.nl en schrijf u in voor de onderwijsnieuwsbrief!



Hoe mediawijs ben jij? Trek een kaartje, zoek naar informatie en verzin er een vraag over voor je klasgenoten.

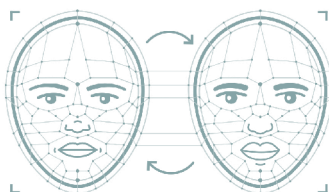
NEPNIEUWS



FILTERBUBBEL



DEEPFAKE



ONLINE SHAMING



SPYWARE



**DIGITALE
VOETAFDruk**

ETHISCH HACKEN



PHISHING



DATADIEFSTAL



RANSOMWARE



5 GOUDEN TIPS VAN EEN JOURNALIST



1. **Stel open vragen.** Een open vraag begint meestal met een van **de 5 W's: wie, wat waar, waarom en wanneer.** **De 2 H's: hoe en hoeveel** komen vaak ook goed van pas.
2. **Durf stiltes te laten vallen.** Dat geeft degene die je interviewt tijd om goed over een vraag na te denken, wat vaak mooie verhalen of uitspraken oplevert.
3. **Luister goed** naar de ander. Als je dat doet, hoef je vaak niet na te denken over de volgende vraag. Die komt vanzelf.
4. **Stel duidelijke vragen en één vraag tegelijk.**
5. **Maak goede aantekeningen** die je na het gesprek nog kunt ontcijferen, of neem het gesprek op. **Let op:** voor dat laatste moet je wel **toestemming** vragen van degene die je interviewt!

5 GOUDEN TIPS VAN TJIBBE VELDKAMP



1. Zuig je lezer meteen het verhaal in met een **openingszin** die de lezer nieuwsgierig maakt.
2. Probeer je lezer te **verrassen**. Bijvoorbeeld door je hoofdpersoon dingen te laten doen die je zelf nooit zou doen.
3. Zorg voor **cliffhangers** in je verhaal. Er gebeurt iets spannends en de lezer kan alleen ontdekken hoe het afloopt als hij doorleest...
4. Geef je plot niet te snel weg. Dat doe je door informatie achter te houden. Zie je verhaal als een **puzzel** waar je je lezer steeds een stukje van geeft totdat de puzzel compleet is.
5. Zorg dat je hoofdpersoon met dilemma's te maken krijgt die **herkenbaar** zijn. Dat zet de lezer aan het denken: wat zou ik doen in deze situatie? Daarna leest hij door om te ontdekken wat de hoofdpersoon doet!

Welke dingen die Ate meemaakt in *Katvis* hebben jij of je klasgenoot ook weleens gedaan of meegemaakt?

'Ik heb nog nooit mijn telefoonnummer aan een vreemde gegeven'

'Ik ben nog nooit ergens naartoe gegaan zonder dat mijn ouders het wisten'

Leg elkaar de stellingen op de kaartjes voor.

Vraag dóór als een van de twee het gedaan of meegemaakt heeft, zodat jij ingrediënten verzamelt voor een goed fictief verhaal.

'Ik heb nog nooit afgesproken met iemand die ik online ontmoet heb'

'Ik ben zelf nog nooit online voor de gek gehouden'

DENK BIJ HET DOORVRAGEN AAN DE 5 GOUDEN TIPS:

- 1) Stel open vragen die beginnen met wie, wat waar, waarom, wanneer, hoe en hoeveel.
- 2) Durf stiltes te laten vallen.
- 3) Luister goed naar de ander.
- 4) Stel duidelijke vragen en één vraag tegelijk.
- 5) Maak goede aantekeningen of neem het gesprek op (met toestemming).

'Ik heb een ander nog nooit online voor de gek gehouden'

'Ik ben nog nooit meegegaan met iemand die ik niet ken'

'Ik heb nog nooit bij een vreemde achter op de scooter gezeten'

'Ik ben nog nooit in m'n eentje in het buitenland geweest'

'Ik heb online nog nooit een nepprofiel aangemaakt'

'Ik ben nog nooit gekatvist'



Lees onderstaande vragen en omcirkel het antwoord dat het beste bij jou past. Heb je alle vragen beantwoord? Tel je punten bij elkaar op en lees de uitslag.



VRAAG 1. Stel je appt al een half jaar met iemand en bent vrienden geworden. Ga je er dan op in als die vriend zegt dat hij problemen heeft en je hulp nodig heeft?

- a) Ja, natuurlijk, daar ben je vrienden voor.
- b) Het hangt er vanaf wat voor problemen dat zijn en wat voor hulp hij nodig heeft.
- c) Nee, ik ga daar niet op in, daar heb ik geen zin in.

VRAAG 2. Je krijgt een mailtje van je bank dat je bankpas is verlopen en je moet op een link klikken om een nieuwe aan te vragen. Doe je dit?

- a) No way, dat is spam.
- b) Ja, waarom niet?
- c) Je probeert voor je ergens op klikt eerst na te gaan of het bericht wel echt van je bank is.

VRAAG 3. In het boek *Katvis* maakt Ate af en toe wat geld over naar zijn online vriend Baptiste, omdat hij geldproblemen heeft. Zou jij hetzelfde doen?

- a) Misschien zou ik het geld lenen, maar ik zou het wel terug willen.
- b) Nee, dat zou ik zeker niet doen.
- c) Ja, als ik het kan missen, zou ik geld overmaken.

VRAAG 4. Ate praat al maanden met Baptiste, maar als hij aankomt in Brussel staat hij oog in oog met Lasergirl. Zij vertelt hem dat zij alle berichten stuurde. Zou dit jou kunnen overkomen?

- a) Als je net nieuwe vrienden bent wel, maar na een tijdje zou ik het wel door hebben denk ik.
- b) Ja misschien, want hoe moet je dit merken als je elkaar niet in het echt ziet?
- c) Nee, ik zou als ik echt bevriend met iemand raak, af en toe willen videobellen.

VRAAG 5. Zou jij – net als Ate in *Katvis* – iemand in je eentje gaan bezoeken in een stad zonder dat aan iemand te vertellen?

- a) Ja, waarom niet?
- b) Ik zou dat waarschijnlijk wel aan mijn ouders of vrienden vertellen.
- c) Nee, ik zou zelfs mijn locatie delen, zodat anderen precies weten waar ik uithang.

VRAAG 6. Je krijgt via social media een bericht dat je een grote geldprijs hebt gewonnen. Reageer je?

- a) Ja, waarschijnlijk is het nep, maar ik zou het toch proberen.
- b) Misschien, het hangt er een beetje vanaf wie het bericht stuurt en hoe het eruitziet.
- c) Nee, want het is zeker weten niet waar.

VRAAG 7. Wat voor wachtwoorden gebruik jij om in te loggen voor websites en apps?

- a) Ik gebruik voor elke website of app een ander sterk en veilig wachtwoord met veel cijfers, letters en speciale tekens.
- b) Ik gebruik overal hetzelfde wachtwoord, want ik kan het anders niet onthouden.
- c) Ik probeer te variëren en voeg soms wel hoofdletters en speciale tekens toe. Ik schrijf ze wel op, anders vergeet ik ze.

VRAAG 8. Je krijgt een bericht via Instagram of Snapchat van een onbekende, dat hij/zij je leuk vindt. Hoe reageer je?

- a) Ik vraag waar hij/zij mij van kent.
- b) Ik reageer enthousiast en stuur een berichtje terug. Misschien is het een heel leuk iemand?
- c) Ik reageer niet als ik iemand niet ken.

VRAAG 9. Als je je telefoon ergens vergeet en klasgenoten krijgen 'm in handen, wat gebeurt er dan?

- a) Oei, dan hoop ik maar dat ze niet in mijn berichten en foto's gaan zitten gluren.
- b) Niet veel denk ik, want er zit een beveiliging op en alleen mijn beste vrienden kennen die code.
- c) Niets, want ze krijgen 'm nooit ontgrendeld.

VRAAG 10. Stel dat een vriend(in) die je goed kent, je belt met een onbekend nummer. Wat doe je dan?

- a) Ik neem op en vraag waarom hij/zij belt met een onbekend nummer.
- b) Ik neem onbekende nummers niet op.
- c) Ik neem op, maar vraag verder niet waarom hij/zij belt met een onbekend nummer. Daar zal wel een goeie verklaring voor zijn.

DE UITSLAG!



BEKIJK JE PUNTEN EN OPTELLEN MAAR:

- | | | | |
|-----|--------|--------|--------|
| 1. | a = 5 | b = 10 | c = 15 |
| 2. | a = 15 | b = 5 | c = 10 |
| 3. | a = 10 | b = 15 | c = 5 |
| 4. | a = 10 | b = 5 | c = 15 |
| 5. | a = 5 | b = 10 | c = 15 |
| 6. | a = 5 | b = 15 | c = 10 |
| 7. | a = 15 | b = 5 | c = 10 |
| 8. | a = 10 | b = 5 | c = 15 |
| 9. | a = 5 | b = 10 | c = 15 |
| 10. | a = 10 | b = 15 | c = 5 |

50 TOT 74 PUNTEN?

Jij bent heel goedgegelovig en trapt er vol in als er een katvis op je pad komt. Dat is niet per se erg, want gelukkig is niet iedereen erop uit om je op te lichten. Je gaat ervanuit dat mensen het beste met je voor hebben en dat is op zich een mooi uitgangspunt. Helaas voor jou zijn er ook criminelen actief, vooral online. Ze willen geld van je of ze proberen je wachtwoorden te stelen, zodat ze op jouw account spullen kunnen bestellen in een webshop. Denk daar soms wat meer over na en stel voortaan toch maar wat veiligere wachtwoorden in.

75 TOT 100 PUNTEN?

Je stelt goede vragen op het juiste moment en bent soms best kritisch. Toch kan het jou – en vele anderen – gebeuren dat iemand zich voordoeft als iemand anders. Het is op zich geen ramp als je daarin trapt, zolang je maar geen persoonlijke gegevens weggeeft of deelt. Het is ook goed dat je de meeste mensen vertrouwt, want niet iedereen is er op uit om je te bedriegen. Je bent al redelijk mediawijs, maar denk de volgende keer als je online je persoonlijke gegevens ergens invult wel na of dit een goed idee is.

101 TOT 150 PUNTEN?

Je bent extreem op je hoede en vertrouwt mensen niet snel. Katvissen lopen vol tegen een muur op bij jou. Misschien ben je in het verleden al eens bedrogen of opgelicht? Het is natuurlijk slim om goed op te letten, maar je hoeft ook niet iedereen te wantrouwen. Online contact hebben, kan ook leuk zijn. Zolang je geen persoonlijke gegevens deelt, kan er ook weinig gebeuren. Jij weet heel goed wat er mis kan gaan online en hoe mensen je willen en kunnen oplichten, dus doe daar je voordeel mee en chat de volgende keer gewoon met onbekenden. Misschien zitten er echt leuke mensen tussen en worden jullie vrienden!